ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ

5ԼՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 8 (ԵՐՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆ) 23 ՓԵՏՐՎԱՐ 1902

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԵՏՔԸ. Անջաս յուշեր . . . . . Տ. Ա.
ԵՐԿՈՒ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐ (Պատկեր) . . . . . Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
ԱՇԵԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ. Ճաբոնի մէջ . . . . . ՄԴԼՂԱ.
ԳԵՏԱՓԻՆ ՊԱՄՊՈՒ ՍՐԻՆԴԸ (Ճաբոնական հեքիաթ) . Թարգմ. »
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ . . . . . .
Լեզակներուն աղջիկը . . . . . Վ. ՄԱԼԷԶԵԱՆ
Քեզի համար . . . . . ՎԱՐԴԳԷՍ
ՀԱՆՃԱՐ ԵՒ ՏԱՂԱՆԴ (Թարգմ.) . . . . . ՄԱՔՍ ՆՕՐՏԱՒ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՏԱՒԻԿՆԵՐ . . . . . Վ. Ս. Գ.
ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ . . . . . .

Մասիս շաբաթաթերթի տարեկան բաժանորդագինն է Կ. Պոլսոյ համար ՔԱՌՍՈՒՆ ղրշ. եւ գաւառներուն համար ՅԻՍՈՒՆ ղրշ., կանխիկ վճարելի : Առտասահման՝ 12 ֆրանք կամ 5 ռուպլի : Թղթատարական ծախքը խմբագրութեան վրայ է : Վեցամսեայ կամ եռամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուիր : Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամեն ամսոյ մէկէն : *Մասիս* հրապարակ կ'ելլէ ամեն շաբաթ առտու , եւ կը գտնուի Բերայի բոլոր ծխավաճառներուն ու Պահչէ–Գաբուի ջրավաճառներուն խանութները , ինչպես նաեւ Ղալաթիոյ , Պոլսոյ եւ բոլոր արուարձաններու լրագրավաճառներուն քով :

Ձեռքէ կը ծախուի ՀԱՏԸ 40 ՓԱՐԱՅԻ

ՀԱՄԱՐ

درعلیه ده غلطه ده «ماسیس» غزته سی اداره سی

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՄԱՍԻՍ»Ի

Կ. Պոլիս , Ղալաթիա , Նորատունկեան խան

Rédaction de la Revue MASSIS

Galata, Constantinople

90 % ՇԱՀ

ԳՈՀԱՐԵՂԻՆԱՑ ԵՒ ԱՐԾԱԹԵՂԻՆԱՑ ՎԱՃԱՌՈՒՏՈՒՆ։ — Ալիխան Մ. Պարտիզպանեան *Ոսկերչական Վաճառատունը (Պոլիս, Ոսկերչաց Շուկայ, թիւ 13)* որ երկար տարիներէ ի վեր կը գործէ ճշդութեամբ եւ յանձնառութեամբ, եւ որուն գործածած ոսկին ու ադամանդները առաջին տեսակէ ըլլալէ զատ, արհեստագիտական պատրաստութիւնն ալ խիստ ճաշակաւոր է, եւ այս տեսակէտներով միշտ գոհ թողուցած է իր բազմաթիւ յաճախորդները; այս անգամ բոլորովին նոր դրութիւն մը հնարած է, — *յոյժ դիւրամատչելի գիներով իր ծախած ապրանքները, ի հարկին, 100ին 10 զեղչով եւ առնել յաճախորդէն եւ դրամը վճարել։ Կ'արժէ այցելել յիշեալ Վաճառատունը, եւ աչքէ անցընել անոր ոսկերչական ցուցապրութիւնները, այս կարգի որ եւ է գնում ընելէ առաջ։*

Պ. ՊԱՒԼԵԱՆՑ ԳՐԱՏԱՆ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՆԱԽԱՏԱՐԵՐՔ

ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԲՆԱՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ

ԵՆՈՎՔ ԹԷՅԵԱՆ

Երկասիրողին պիտական դասագիրքերուն Տարրական ու Միջին դասընթացքները արդէն ալ ընդունելութիւն գտած ըլլալով միայն գործածուածներն են Մայրաքաղաքիս ու գաւառաց բոլոր վարժարաններուն մէջ ու արժանացած կրկնակի տպագրութեանց։ Այս անգամ Բարձրագոյն Դասընթացքն է որ կու գայ լրացնել այս չարքը։

Սոյն հատորը 500է աւելի էջերով ու 160 պատկերներով զեղազարդուած, տպագրութիւնը մաքուր եւ ընտիր լթթակազմ, յանձնարարելի է մանաւանդ իր ճոխ ու թարմ պարունակութեանը համար, այնպէս որ ընթերցողներուն միանգամայն հետաքրքրութիւնը կրնայ գոհացնել։

Գինն 12½ Ղրուշ

ԻԻՆԻՕՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ԲՈՒՐԻՋ 1828–1829

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ

Մինչեւ 1899ի վերջը հատուցեալ վնասք	240,000,000 ֆր.
1899ին գանձուած ապահովագին	19,500,000 »
Դրամագլուխ եւ պահեստ	105,000,000 »
Ապահովագրեալ դրամագլուխ	18,000,000,000 »

ԿԵՆԱՑ ՃԻՒՂ

Մինչեւ 1899ի վերջը հատուցեալ վնասք	99,000,000 ֆր.
Ընթացիկ ապահովագրութիւնք	253,000,000 »
Դրամագլուխ եւ պահեստ	150,000,000 »

որ ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին հետ կը համեմատի 60 % — ինչ որ «Իւնիօն»ի ապահովագրելոց կ'ընծայէ հսկայ երաշխաւորութիւն մը ՈՐՈՒՆ ՆՄԱՆԸ ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ԳՏՆԵԼ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ԳՈՐԾՈՂ ՈՒՐԻՇ ՈՐ ԵՒ Է ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՊՈՎ։

Արեւելքի համար մասնաւոր սակացոյց գեղչեալ գիներով։ *Նպաստաւոր պայմաններ անհամեմատ կերպով աւելի գերազանց քան ուրիշ ո'ր եւ է ընկերութեան պայմանները։ Շահաբաժիններու տարուէ տարի անմիջական վճարում, որով Իւնիօնի ապահովագրուողք ԶԵՐԾ են այն վնասներէն եւ յուսախաբութիւններէն, որոնց կ'ենթարկուին միշտ այն անձինք, որ շահաբաժիններու բաղդատմամբ* (accumulation des bénéfices) *ՕՈՒՒ եւ ՎՆԱՍԱԿԱՐ դրութեամբ գործող ընկերութեանց կ'ապահովագրուին։*

Ընկերութեան դրամատունն է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆՔԱՆ *Թուրքիոյ եւ Արեւելքի Տնօրէնութիւն*

Կ. Պոլիս, Կալաթա, Թահտապուրուն խան, Օսմ. Պանճալիճ դիմացը

Գործակալութիւնք Թուրքիո գլխաւոր քաղաքաց մէջ

ԱՐԱՀԱՍ

51ՐԴ ՏԱՐԻ — 23 ՓԵՏՐՎԱՐ 1902 — ԹԻՒ 8

ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԵՏՔԸ

ԱՆՁԱՏ ՅՈՒՇԵՐ

Ե.

Արշակ Ալպօյաճեան, — մեր նոր գրողներուն մէջէն՝ ինքզինքը ամէնէն աւելի ուսումնասիրութեան ու բանասիրութեան ճիւղերուն մշակման նուիրող երիտասարդ գրիչը, — Մարտին 1901 փետրվար 3ի թիւով իր հրատարակած չահնկան անուանականը մէջ՝ այս մերթին լրագրական գործին ու կրած ձեւափոխութիւններուն վրայ, կը գրէր.

«. . . Այս երկարաձիւ կեանքին մէջ «զոր Մասիս ունեցած է, մերթին անունը «ամենատարբ կապերով կապուած է Իւթիւ«ճեանի անունին հետ, այնպէս որ ժողո«վուրդը արդէն իսկ սովորական դարձած «բացատրութեամբ մը գինքը «Մասիս» կը «կոչէ եղեր, ինչպէս երբեմն Մամուլի եւ «Օրագիրի խմբագիրները իրենց լրագրին ա«նունովը կոչուած են ժողովուրդէն»։

Եւ իրաւ ալ, առաջին անգամ, երբ աւագայ ու ճանչցայ Իւթիւճեան էֆ.ն, այդ անունով ցոյց տուին գինքը, խմբագրատունէ բոլորովին տարբեր միջավայրի մը մէջ . . . Դընալը կղզին։ Սմառ իրիկուն մըն էր, ու երկաւոր երիտասարդութիւն մը, որուն մէջ պատանիներ ալ խառնուած էին, կը պտտէր ծովեզրը, ղոյդ ղոյդ, խումբ խումբ, խօսուն, ժպտուն ու զուարթ։ Եւ ապահովապէս, այդ բանասեղծական ճեմավայրին մէջ՝ ուր լրագրութիւնէն աւելի սիրաբանութիւնը կը զբաղեցնէր միտքերը ու սիրտերը, ոչ մէկուն չերթ֊նէր միտքը պիտի գար օրուան թերթը ու անոր աէրը, եթէ ծովեզերեայ արճարանին առաջակողմը մնկուսի նստած չըլլար տարեց անձ մը որ, անցուդարձերուն անուշադիր, կկլակը քաշելու զբաղած էր։ Ու քնքոյշ օրիորդներ, փղիդքնին ընդհատելով, կը փսփսային իրենց ընկերացող երիտասարդներուն.

— Մասիսը ա՞ս է։

Եւ ուրիշներ.

— Կամաց խօսեցէք, չիմանա՛յ։

Պատանիի բոլոր հետաքրքրութիւնս այն կողմ սեւեռեցի, մռնդալով ծովուն ու երկինքին կապոյտը եւ զբօսավայրին հրապոյրները։ Վերջապէս կը տեսնէի Մասիսը֊Իւթիւճեանը, զոր իր խմբագրատան մէջ զլացած էին ինծի ցուցնել, ու նոյն գիշերին՝ մօտեցայ անոր, խառնուելով գինքը չրջապատողներուն։ Առաջին վայրկեանէն, իր կատակախառն խօսակցութիւնը, սրամտութեամբ ու բառախաղերով լեցուն, իմ միամիտ ու անփորձ աղուզարմանքս գրաւեց։ Ինչպէ՞ս կըլլայ որ, կը մտածէի, այսքան լուրջ թերթի մը խմբագրատեղեակը՝ այսքան զուարթախօս մէկը եղած ըլլայ. մինչ, Պարոնեանը, մեր էֆ֊նի զուարթ գրչի աէր հրապարակագիրը, անհատական խօսակցութեան մէջ՝ լուրջ կը դառնար ընդհանրապէս։ Ժամանակին հետ, մշակելով

Իմիւճեանին մտերմութիւնը ու ես ինքս ալ մեր հանրային դէմքերուն ու կեանքի դէպքերուն ծանօթանալով քիչ չատ, իրաւունք առի ծերուն հրատարակագրին, որ սկսելիկ ծիծաղով մը կամ կատակով մը կը մխիթարէ յաճախ ինքզինքը՝ երբեմնակի զառնութիւններէ կամ յուսախաբութիւններէ։ Իր փիլիսոփայութի՞ւնն է խնդացին՝ մէկ այն պզտիներուն որոնք կը արտմին ու կշնկճուին։ — «Կարդացի՞ք, Իմիւճեան էֆէնտի, ձեզի դէմ ի՛նչ են գրեր» կը հարցնէին իրեն այն թուականին ալ, երբ սկսնակ գրիչներ իրենց մարզանքները կը կատարէին՝ Մախիսը ու անոր վարիչը դատափետել փորձելով։ Իր պատասխանը ծիծաղ մը կըլլար, blasé լրագրական ծիծաղ, հեգնող ու յուսակտուր իսօքով մը՝ որ ըսելէ ետքան չրչան կընէր։ Եւ ամէն անգամ, որ քանակութի, վէճի մասն է իր գրիչով, — բանասիրական հարցի մը վրայ, գրականութեան վրայ, լեզուաբանութեան վրայ, — միշտ նոյն հեգնոտ ծիծաղն է կարծես որ կը գրոչմուի թուղթին վրայ ու նոյն սուր լեզուն որ կը փոխանցուի գրչին ծայրը։ Իր վերջին վէճը այս էջերուն մէջ կատարեցաք, Մրմրեանի հետ, Հին օրեր եւ այդ օրերու հայ մեծատունները գործին վրայ, որ բանասէրները հետաքրքրելու բնութիւն ունէր։

——

1884ի կիսուն, գեռ վնյ ամիսէ ի վեր մօտեցած լրագրական ասպարէզին, յանկարծ մեր դէմ կանգնած տեսանք, ես ու ընկերներս, Իմիւճեան էֆ., զոր Սուեւկլի վարչութիւնը հրաւիրած էր՝ Ներքին Լուրերու թարգմանութիւնները եւ ընդհանուր կերպով թերթին լեզուն կոկելու, միօրինակ ձեւի մը վերածելու համար։ Մախիսին արտօնատէրը, տակաւնականի մը խոստմամբ, վեր ի վայր կը չրջէր մեր գրած ամէն մէկ պարբերութիւնը, կը փոխեր բառերը, կը ծանրացնէր «փորձ»երը, առանց փոյթը ընելու պրաչարական զանգատներու ատոնք որ կը տեղար ապարանէն եւ ապագրութեան յապաղելուն դէմ հանող արտունչները։ Ցերեկուան օրաթերթի մը համար անհնար էր տակալ այս յապաղումներուն։ Գրական երկարի մը կամ բառգիրքի մը պատասխանը աւելի դիւրաւ կատարուէին քեռ քան մեր խմբագրած լուրերուն արձագրութիւնը։ Իմիւճեան էֆէնտին՝ ճարտասան՝ քաչունցաւ, ու մինչ, նորամուծ խմբագիրներս, մեր բաղկին թոզուցանք՝ կոկելու համար մեր ոճը եւ վարժուելու համար լրագրական լեզուին։

Արուեստէն կամ արհեստէն — ինչպէս որ կուզէք — եզող մը միայն պիտի կրնայ բռնել՝ մէկ աչխատանքի ու մարզանքի պէտք կա՞յ, այնքան պարզ կարծուած բանի մը համար։ «Լուր մը խմբագրե՛լ, տղու խաղիկ» մտածողներ պիտի գտնուին. եւ սակայն ան ալ իր վարժութիւնը, գրչի ճկունութիւնը կը պահանջէ։ Փայլուն վկայականով որքա՜ն չրջանառութիւններ ներկայացած են խմբագրատուներուն, գարնան կամ ձմեռան վրայ առած էջ նկարագրական գրելու կարող, — նոյն իսկ առանուանութիւններ արտագրելու վարժ, — որոնք արժանապատուութիւններին վիրաւորուած կը ղգան, երբ սա պզտիկ հարցումը կ'ուղղուի իրենց։

— Լուր մը կրնա՞ք խմբագրել, կառքի արկածի կամ նաւաբեկութեան լուր մը, օրինակի համար։

— Բայց կը ներէք, ես չարագրութեան մէջ առաջին մրցանակ ստացեր եմ։

— Հոգ չէ, նայեցէ՛ք սա պրասեղանին վրայ ու փորձեցէ՛ք անգամ մը։

Ու գեռաթոյս պեխերով պարոնը, չորս հինգ անգամ փորձելէ, գրելէ ու աւրելէ ետքը, հազիւ կը յաջողի քով քովի բերել պարբերութիւնը որ նայելէն չի կրնար ապացան յանձնուիլ՝ առանց խմբագրին գրչին ենթարկուելու։

Այս մանրամասնութիւններուն մէջ կը մտնեմ, ա՛չ թէ մեզպզելու համար նորեկները ու սկսնակները, — վասն զի հին թէ նոր ամէն հրատարակագիր անցած է այդ գժուարին չրջանէն, — այլ ներշնչելու համար անոնց եթէ կարելի բլլար, գիտակցութեան ու համեստութեան զգացմունքը, գէմ իրենց նախնական քայլերուն մէջ։

——

Մախիսը, իբրեւ չաբաթաթերթ, ունե-

յաւ չրջան մըն ալ ուր հաչուագէտ մը, պիտուն երիտասարդ մը, Յովսէփ Էֆ. Եուսուֆեան,— կը վարէր անոր խմբագրապետութիւնը, պատուակալ կերպով, առանց մինչեւ իսկ իր անունին յիշատակութեան։ Մօտէն ուսած ըլլալով նաեւ այդ ժամանակամիջոցին խմբագրական աչխատութեան եղանակը, ամենէն հաճելի ապաւորութիւն ներչս մկը պահած եմ Ամէն բան մեթոտիկ, ամէն բան ժամանակին, ամէն բան կարգով կատնտով։ Գրագէտ ու բանաստեղծ խմբագիրներուն ճիշդ հակառակը՝ որոնք չատ հազ գրեթէ վերջին ժամուն կը լեցնէին թերթը, այս mathématicien խմբագիրը մայր-տոմար մը լռնելու ճշդապահութեամբ կը հասցնէր իր ձեռագիրները, որոշուած օրին, որոշուած ժամուն։ Իր խմբագրութիւնը հաչիւ էր տալդ,— ո՛չ այն միւս «հաչիւ»ներէն որոնք կը կարգացուին կարգ մը օգտակարներու պատուաստներուն ու պարտաւանքներուն առընչմէջ, զանազան ակնկալութիւններով կամ դիտումներով,— այլ հաչիւ բառին պարզ ու բնական առումովը, տողերու հաչիւ, էջերու հաչիւ, յօդուածներու երկարութեան կամ կարճութեան հաչիւ. այնպէս որ, գրաչարները հիացած կը մնային, ամէն երկուչաբթի առաու սառնալով՝ ուրբաթ օրը արտուկիք թերթին ձեռագիրները, չափուած-ձեւուած, լուրերու յամին մը միայն բաց մնաով վերջին ժամերուն համար։

Ու այս ամէնովը մնկակզ, Յովսէփ Էֆ. Եուսուֆեան,— որուն «Գիտական»ները կը փնտռուին մինչեւ այսօր,— ոչ-գիտական նիւթերու, օրուան հարցերու վրայ կը գրէր սահուն, սրամիտ ոճով մը, յաճախ զուարթ ու հեղնող տողեր որոնց հետն ընթերցողը չէր դուչակեր ընաւ գիտնականը ու հաչուագէտը։

Ամէնէն մեծ դասը զոր առած եմ այդ չրջաններն,— առանց այդ դասին իզձամիտ հետեւող մը կրցած ըլլալու, կը խոստովանիմ,— ժամանակի գործածութեան գիտակցութիւնն էր, յատկութիւն մը որ մեր հասարակին քով, ամէն ասպարէզներու մէջ, կը պակսի ընդհանրապէս։ Չեի ըմբռներ թէ ինչպէ՛ս մեծ նոյն անձը, տեղական մեծ վարչութեան մը հաչուակալութեան կարեւոր պաչտօնին հետ՝ վարելով հանդերձ բարձրագոյն վարժարանի մը չափական դիտութեանց ուսուցչութիւնը, միջոց կը գտնէր նաեւ վարելու չաբաթաթերթ մը — խմբագրութիւն ու վարչութիւն միասին — մեծ ոգիի մորմոքով, գիտական գիրքեր կարդալու եւ ուսումնասիրելու, թատրոն երթալու, եւն։ Ու այս ամէնը, առանց երբեք affairé մարդու, «զբաղնալ»ի երեւոյթի։

«Ժամանակին յարգը գիտնալ»— այս եղած է այն յիչատակը զոր պահած եմ Մասիսի այդ թուականի խմբագրական կեանքէն։

——

Կրօնաթերթի չրջանը, որ ամենէն կարճատեւը եղաւ Մասիսին համար,— 11 թիւ միայն հրատարակուելով — ամենէն ուչագրաւներէն մէկն է սակայն։ Աբոմնատիրոջը ու Արեւելքի Տնօրէնութեան հետ նախնական համաձայնութենէ մը ետքը, առաու մը յանկարծ Արմաչի կրօնականները առանձնացին թերթին խմբագրութիւնը։ Եւ ահա, նորաչէզը ու սիրային քերթուածը, գիտականը ու անտեսականը, փանթէզին ու քրոնիկը հետացուեցան միանգամայն։ Եւ անոնց չաչուանդեցին սառուածաբանութիւնը, բարոյագիտութիւնը, խաչի ճառը։ Մէկ չաբաթէն միւսը՝ Մասիսը նմանեցաւ ընտանեկան երեկոյթի չատուկ դահլիճի մը որ վանական խուցի կը վերածուի. բարեբաղդութիւնը հոն էր որ, այս երկրորդ վիճակը նոյնքան վայլեցնել ու հրապուրիչ գարձնել գիտցան կրօնական խմբագիրները՝ որչափ աչխարհական խմբագիրները վայլեցուցած էին անոր՝ գրականաչխարհիկ թերթի հանգամանքը։ Առջի վայրկեանէն բուռն համակրութիւն մը, ու հետաքրքրութիւն մը առաջ եկաւ կրօնաթերթ Մասիսին չուրջը, որուն խմբագրութիւնը կը վարէր Օրմանեան Սրբազան — այդ թուականին Վանահայր Արմաչի — Դուրեան Սրբազանի հետ, տակաւին վարդապետ։

Այս երկու գրագէտ եկեղեցականներուն անունը կը բաւէր թերթին ծուարմանը համար։ Մուչեղ վարդապետ, Բաբգէն վարդապետ, եւ ուրիչ Արմաչականներ — դեռ նոր ձեռնադրուած եւ հազիւ թէ ծանօթ — իրենց գրչի չաչող նախափորձերը կընէին Մասիսի մէջ,

որ ձեռագրի այնքան առատ պաշար չէր տեսած բնաւ. Նիկոմիդիոյ թղթաբերը ամէն առտու կը բերէր օրուան ծանին նուիրուելիք յօդուած մը, Ս. Դրոց մեկնութիւն մը, եկեղեցական տեսութիւն մը, նոյնքան պատուական գրուածքներ որքան ընդարձակ, որոնք պիտի բաւէին Թերթը 36ական կամ աւելի էջերով հրատարակելու . . . եթէ արտգրական ծախքի խնդիրը մտածել չիտար։

Առջի ամիսը, Դուբեան Եղիչէ վարպետն էր որ Արմաչէն Պոլիս եկաւ՝ նախնական կազմակերպութիւն մը տալու համար կրօնաթերթին։ Երիտասարդ եկեղեցականը, խմբագրական պարզուկ սեղանին առջեւ նստած, — հոն՝ ուր աշխարհիկ գրականութեան ու սիրային բանաստեղծութեան դեղեցկագոյն արտադրութիւնները կատարուած էին, — առանց բնաւ գայթակղելու այդ թարմ յիշատակներէն, հեղիկ, հանդարտ ու անլուռ, կ'աշխատէր օրն ի բուն, գրելով, կարդալով, սրբագրելով։ Իր դրացնութիւնը՝ Աւետեաց խմբագրներուն՝ պատկառում բան մը ունէր, ո՛չ միայն իր անձովը, այլեւ աշխատակցութեան եղանակովը, մեզի՛ որ վարժուած էինք ազմուկի, ոգեւորութեան, խօսակցութեան մէջտեղ գրելու։ Վանական միջնորմի մը մէջ փոխադրուած էինք կարծես, առանց դժգոհ ձեալու։ Ճաշզարդ ամիսը, Եղիչէ վարդապետին մեկնումէն առքը, Օրմանեան Սրբազանը եկաւ. Դպրեվանքին վերաբերող գործերու կարգադրութեան հետ՝ ժամանակ գտնելով նաեւ զբաղելու կրօնաթերթի Մասիսին խմբագրապետութեամբը զոր սաանձնած էր՝ պատուակալ կերպով։ Իր ներկայութիւնը աւելի աչխոյժ էր ու աւելի ոգեւորիչ. չըլլսպառուած նորընծայ վարդապետներէն՝ հրանդնեը կուտար, կերթեւեկէր, կը գրէր, կը վիճաբանէր։ Իր բեղուն մտքին եւ կորովի գրիչին առջեւ՝ նեղ կուզային թերթին տասնըվեց լայն էջերը զորս լնք մինակը, մէկ չունչով, լեցնելու պատրաստի էր։

1896ի երկրորդ վեցամեակին մէջն էր որ հրատարակուեցաւ 11րդ թիւը, — վերջինը։ Նոյն տարուան նոյեմբեր 6ին, կրօնաթերթի Մասիսի խմբագրապետ Սրբազանը Պատրիարք կընտրուէր եւ նոյեմբեր 21ին Մասիսը կը վերածուէր օրաթերթի։

Տ. Ս.

Կը վստահանք մեր չնորհակալութիւնը յայտնել Աւետ. Մամուլի յարգելի խմբագրութեան որ փետրվ. 15ի թիւին մէջ համակրական տողերով չնորհաւորած էր Մասիսի յիսնամեակը։ Իզմիրի մեր երիտասարդ պաշտօնակիցը, Հրանդ էվ. Մամուրեան, որ իր ողբացեալ հօրը կենդանութեան ու գործունէութեան տարիներէն ընտելացած է խմբագրական աստարէզին, զոր կը կոչէ «փչօտ ու դժուարակնճիռ», մանաւանդ կը չեչտէ հրատարակչութեան մէջ Մասիսի պատճառներով յիսուն տարիներ բոլորած ըլլալու եղական պարագան։

Ուրախ ենք որ գրական Հանդէս մըն ալ իր ձայնը կը միացնէ Պոլսոյ չորս ազգ. օրաթերթերուն, պաշտօնակցի ու բարեկամի անկեղծ չեչտով մը, ինչ որ կը կրկնէ արդէն այս յիսնամեակին առիթ եղած լրագրական չնորհաւորանքները։

ՔՆԶԻ ԼԱՍՏԻՔ

Բեզի ու հու սիրոյդ համար,
Ի՜նչ դառն հոգեր ես հաշեցի,
Ի՜նչ կսկիծներ տըւին ինծի
Քու հրապոյրներդ անհամար։

Այլ ո՛ւր ճանչցայ սիրտդ մարմար,
Ու մեկո՛ւն վիշտս չը բացի.
Բեզի ու հու սիրոյդ համար,
Ի՜նչ դառն հոգեր ես հաշեցի։

Ու բռնըւած — ո՛վ սեր յիմար —
Պչրանիներովդ կանացի,
Այդ ամենուն ես ջանացի
Ծպտալից դեմ մը ցոյց տալ յա՛ր,
Բեզի ու հու սիրոյդ համար։

1902 Ցեվ. 26 ՎԱՐԴԳԷՍ

ԱՃԽԱՐՀԻ ԾՐՋԱՆԸ

ՇՐՋԻԿԻ ՆՕԹԵՐ

(Ժ.Գ.)

15 Յունվ., 1902, Եէ՛տօ՛,

Խնդիճնալս կուգայ։

Ի՛նչ էի, գնա՛ չատ քիչ օր առաջ, եւ ի՛նչ եղած եմ։

Ես որ մանկութիճնէս ի վեր աչխարհը պատելու երազանքովը տառապած էի, այսօր, բաղճանքներուս, իտէալներուս գագաթնակէտին վրայ կը զգամ ինքզինքս, չնորհիւ բազպահնդրական յանդգնութեան, եւ անզուգական հնդիկ բարեկամիս, զոր բազդը, անսովոր քմահաճոյքով մը, ղէմս հանեց։

Ո՛վ Բահատ, ինչէ՛ր կը պարտիմ քեզի։

Դպրոցի դրատեղաններուն վրայ, երբ դեռ չատ պզտիկ էինք ու միատուկ, բաղճանքներնիս կը հարցնէինք իրարու։ Անփոփոխ յանկերգ մը ունէի լեզուիս ծայրը, — աչխարհի չրջանը ընել, ու մանաւանդ տեսնել խորհրդաւոր Հնդկաստանը, տարօրինակ Զինը ու Ճարոնը։ Ու հիմա որ, ոչ չատ հեռու այդ օրերէն, — հէ՛, տարի՛ք մատնած կ'ըլլամ ասով, — ինքզինքս կը գտնեմ աչխարհի մինչե՛ւ անդիի ծայրը, հրճուալիչ փառասիրութեամբ մը, կ'անդրադառնամ այդ օրերուն։

Ճարոնի կեանքի՛ն, «քրիզանդէմներու երկրին» մէ՛չ, ինծի համար ի՛նչ մեծ հրճուանք։

Ճարոնականութիւնը այնքան մօտիկցած է եւրոպականութեան, որ գրեթէ նոր բաներ մը չիկան մեզի համար, հան, — կ'ըսէի։

Սխալած եմ եղեր։

Միքստայի երկրին ներքին կեանքին հետքիչ մը մօտէն չփուիլ որ սկսանք, ամէն բան նոր երեւոյթներ առնել սկսան, մեր աչքին, տարօրինակ ու հետաքրքրական երեւոյթներ, որոնց մասին չէինք կրնար պագ հետաքրքրութիճնով վերաբերուիլ։

Այնքան ինքնատիպ ու այլանդակ ընոյթ մը ունին հոս, ամէն բան, որոնցմէ կարելի չէ չյափչտակուիլ, իբր զուարճալի հետաքրքրութիճններ։

Ու ատ էր պատճառը որ, չկրցաւ ետ կեցընել մեզ Ճարոնական կղզիներու մայրաքաղաքն ալ այցելելու փափաքէն, հոգ չէ թէ դանդաղէինք մեր հաչճով ճամբորդութեան մէջ։ Ո՛վ անգամ մըն ալ ոտք պիտի կոխէր կեանքին մէջ այս տեղուանքը։

Մեկնումի օրը, Քիօթօէն, մութնուլուսնի, կուրծքիս տակ տենդոտ սարսուռներու դիմաւորքով, կ'արթննամ, բոլորովին ուրիչ միջնադարի մը մէջ, նոր տեսարաններէ, նոր իրերէ չրջապատուած։

Անպայման միջնադար մը կախուած է դուրսը, երկինքէն, ու չէնքերը ամպերէն քամուող ցօղին տակ ինկուածները քրանած են, ամբողջովին։ Օդը խոնաւ կընէ Ճարոնի մէջ, մանաւանդ առաւօտ, Անգլիոյ պէս, — Ասիոյ Անգլիան ըսած չէ՞ն արդէն իրեն, — բայց մեզ, մանչ, ամպ չուտով կը փարատին, պայծառ երկինք մը պարգեւով այս հրաբխային լեռներու գլխուն, ուր կանանչութիճնը իր մաքուր գորգը փռած է հովիտներու եւ ծորձորներու կողերուն։

Մանչուկի մը ձայնը կը լսուի փողոցէն, որ կոկորդը պատռելով կը պոռայ, խառնիճաղանճ խօսքեր մը, սապէս բաներ, որչափ որ կրցած եմ միաքս պահել։

— Եուպէին–Հոչի–Շին–Պում... Միեաքանօհամա... Ժիմի-Շիմբօ... Նիցուրու... Շին–Պում... Շին–Պում...

Ու ասանկ անուններ մը։

Պատուհան կը վազեմ, հասկնալու թէ ի՛նչ են այս բաբելոնական ճառուղումները։ Չօ՛, թռչունի պէս սուբայկի է։ Իր չուքը միայն կը տեսնեմ, փողոցին անկիւնը դարձած առեն։ Լրագիր կը ծախէ եղեր։ Շին–Պում, հէ՛, վա՛յ չարաճճի...

Ճարան ցրուիչին տարօրինակ մունետիկութիճնը հազիւ խզուած, սուր ճիչ մը կը ըրթի պանդոկին վարի յարկէն։ Ընդոստ կը ցատկենք, երկուքս մէկ, ելեկտրական զանգակը հնչեցնելով։ Կուներ ու կըլոր մանչ մը կը անկուի դրան առջեւ։ Բայց ի՛նչ ըսել։ Լեզու չհասկնար։ Աչքին ու ձեռքերուն կը ձգենք բացատրել՝ մեր ըսել ուզածը։ Կը

կառնէ : Իտալերէն աղճատ ու կիսկատար խօսքեր մը կը թոթովէ : Ջայնը կը չարունակէ սակայն : Համբերութիւնիս հատած , դէպ ի նրբանցք վազելով վար կը նայինք :

Գիրուկ , դեռահասակ աղջիկ մըն է պուռացողը , որուն թեւերէն կախած , կը ջանան սամավարի նմանող ամանի մը մէջ խոթել , ուր եռացող ապի տաք ջուր մը չոլիի ամպեր կը ծխացնէ : Զկրնալով բացատրել այդ անիմաստ արարքը , պատճառը կը հարցնենք քովերնիս կեցող ազայի մը , որ ձեռքերը ճերմակ ապիտաին գրպանը խոթած , լեցունկ բիւր մը քաշելով , քիթին տակէն կը խնդայ եղածին վրայ :

— Հոստեղի սովորութիւնն է , — կ'ըսէ , — եռացող ջուրով կը լուացուին ամէն առտու : Ամէն տարի հաղարաւոր մահեր կը պատահին տաք ջուրի այս լոգանքէն , սակայն տեղացիք չեն կրնար թոթովել այդ սովորութիւնը , կամ դէթ իջեցնել ջուրին տաքութեան աստիճանը , որ անպատճառ 40^0 պէտք է ըլլայ , Ռէօմիւրի կերմաչափ :

Լոգանքին ամէնէն տարօրինակ կողմը ան է որ , երիկ–մարդ , կին խառն կընան լոգանքը , ամէնքնին մէյմէկ անկիւն , եւ ո՛չ ոք կը դայթակղի մերկ այդ տեսարանէն :

Նախաճաշնիս առնելէ ետքը , — եւրոպական նախաճաշ մը , որ այս սակաւակեր ճղճիմ մարդոց խելքը գլխէն կը տանի , — Քիօթոյէն մեկնելէ առաջ , կ'ուզուինք ճաքոնական թատրոն մը , որովհետեւ կ'ըսեն թէ այստեղի թատրոնները կը գերազանցեն մայրաքաղաքինները :

Ինդալէն պիտի մարիք , երբոր ըսեմ թէ , կառքերնիս կը քաշեն ձարոնցի երիտու . . . Չորիներ չէ՛ , քաղաքակրթուած աղբատ բիկներս , երիտ կայտառ . . . մարդիկ , որոնք ձիւթիւն կընան , այդ թանկագին չորքոտաներին այս կողմերը չատ չբուանելուն համար : Երկոտանի թեթեւ կառք մըն է Ծիներիեսեա ըսուածը , որ բաւական արագ կը սուրայ coquette ղուքանիներուն մէջ անզուանքէն , ինչպէս կը կոչեն եղեր Գերմանացիները , ճաքոնցիներուն պզտիկ , սիրուն անակները , որոնք յաճախակեպ երկրայարմներուն պիտանալու համար , բոլորովին տարբեր ձեւով մը չինուած են :

Կէս ժամէն կը հասնինք թատրոն ըսուածը : Վրանի ձեւով անպաճոյճ չէնքեր են , քովէ քով մէկ քանի հատ , որոնց մէջ , ա. թոռ , թիկնոց եւայլն չկան , եւ ուր կատարեալ մմռութիւն կը տիրէ : Դերասաննիրուն դէմքը լուսաւորելու համար , երկայն վայրի մը ծայրը անցուած լամբար մը կ'կըկընկնն դէպի բեմ , լոյսը անոնց քիթը խոթելու չափ : Հանդիսականները ծալապատիկ կը նստին գետինը , կիները իրենց բոպիկ ոտքերը ցուցադրելով , որովհետեւ , երկրին սովորութեան համեմատ , ո եւ է հանդիսականի հաւաքման մէջ , կիներուն պարծենալիք ամէնէն մեծ բանն է , իրենց բոպիկ ու մատուր . . . տոտիկները : կը հասնի՞ք այս կենցաղագիտութեան :

Հակառակ թատրոններուն մէջ , coulisseներ դոյութիւն ունենալուն , դերասանները ժողովուրդին մէջ կը կենան , եւ պէտք եղած ատեն տախտակի մը վրայէն քալելով , կը յառաջանան դէպի բեմը : Ասոր օգուտը ան է որ , դերասանները , տախտակին վրայէն քալած միջոցին , կը պատմեն բեմին վրայ ընթացքին : Հոս , խաղերը չարաչար իրականութեան մը տարուած են : Երբ խնդիրը մկը մեռցնելու վրայ է , կը բանան անոր փորը եւ դուրս կը քաշեն . . . աղիքները , որոնք չինուած կ'ըլլան , խաղտուած . . . Թուղթէ Աղջկան դեր կատարող դերասանները , — ինչպէս կարդացած ըլլալ կը յիշեմ Բէլիքանի Ճարոնի վրայ մէկ ուսումնասիրութեան մէջ , — ազայութենէ փորձեր կը կատարեն , աղջկան գլուխ կը հագնին , աղջկան արտաքարդերով կը զարդարուին , կնոջական դասախօսութիւն մը կը սաանան , մինչեւ որ վարժուին կանացի չնորհալիութեան ու չարժաճեւերուն նրբութեանց :

Մեծ - քաներ մը չեն ներկայացումները : Ճարոնական պատմութենէն քաղուած անցքեր , որոնցմէ չափազանց կը չափչափուին այս թզուկ մարդիկը :

* * *

22 Յունվ., Տոզեկաւիի մէջ.

Եէ՛տօ՛ : Իրա՛ւ սակայն եէ՛տօ՛, (Շքեղ Քաղաք) ինչպէս կ'արտասանեն այս բառը , ամեր չչանորով :

Երկու չարթուան չափ ժամանակի մը մէջ, ճարտասան կեանքին, սովորոյթներուն, վերջապէս ամէն բանի բաւական ընակլացած ըլլալով, Եէտոն հետաքրքրական մեծ բաններ մը չունեցաւ մեզի։

Հոս մեծ խանդավառութիւնով կը խօսէին Անկլօ-Ճարոն դաշնակցութեան վրայ, որ պիտի կնքուի մօտերս եւրոպական ու ասիական ծովային այս երկու հսկայ պետութիւններուն մէջեւ։ Երանի թէ եւրոպականութիւնը բնաւ մոռաք չդանէ, ո՛ւր եւ է առն, այս առղուանքը, որովհետեւ ի՛նչ նոր բան որ Եւրոպացին ներմուծուած է հոս, դէչ աղարտում մը տուած է ճարտասան կեանքին ու տպրելու եղանակներուն։

Թէպէտ Ուիլըմ Էմըրսի Ճարոնական Դրականութիւնը բաւական բան ասրվեցուցած էր ինծի, ասիական այս ժողովուրդին բոլորովին ինքնատիպ դրականութեանը վրայ, սակայն Ֆրանսական քանի մը Հանդէսները, զորս ձեռք ձգեցինք հոս, աղուոր տեղեկութիւններ հայթայթեցին մեզ, Ճարոն լրագրութեան եւ բանաստեղծութեան վրայ, որուն ամփոփումը կը ցաւիմ որ չպիտի կրնամ ընել այս հապճեպ տողերուս մէջ, զորս չոգեկառքին խլացուցիչ դղրդումներուն մէջ կը մրափեմ, զանգազա մուղիի վրայ, անդոտ ամպարանքով։ — Մոռցայ ըսել թէ սիպերիական երկաթուղիով ճամբայ ելնած ենք, երկու օրէ ի վեր, դէպի արեւմուտք։ — Գրական չափազանց լայն գործունէութիւն մը ուներն Ճարոնցիք, ու իրենց անհամար թերթերը, հանդէսները գեղարուեստական տեսակէտէն, կրնան մրցիլ ո եւ է եւրոպական լրագրի հետ։

Շատ բան չպիտի կրնամ ըսել Ճարոն գրականութեան վրայ։ Միայն չմոռնամ չնչատել որ բանաստեղծութիւնը ժողովուրդին ամէն դասակարգէն չափազանց սիրուած տեղ մըն է, ու գրեթէ ոտայ, ագլխիկ, երիտասարդ, հարս, ամէնը, իրենց մէկ պզտիկ բանաստեղծութիւնը ունին։

Չափազանց հետաքրքրաշարժ է սիրահարսիրուհիներուն յարաբերութիւնը։ Երբ ծնողք մը արգելք չըլլայ աղու մը սիրուն, երիտասարդ տարիքածուն, զանգազա մուղիի մը վրայ, երկու տող բանաստեղծութիւն կը գրէ, եւ մէջը գոհար մը պլլելով, իր սիրուհիին պատէզը կը նետէ։ Սա տեսակ բան մը կը գրէ, օրինակի համար։

Եթէ սիրոյ խորհուրդներս ծածկեմ ես, դէմքիս կարմրութիւնն կը յայտնուի ան, այնպէս որ ամէն մարդ կը հարցնէ ինծի թէ ի՞նչ բանի վրայ կը մտածեմ այսպէս շատ։

Եւ, դեռատի աղջիկը, չափազանց յուզուած, կը պատասխանէ։

Սալորենիին ծաղիկը, քու շնորհիդ, պիտի բացուի այս գիշեր։ Եթէ կուզես՝ հասկնալ իրական զգացումը այդ ծաղկին, լուսնին տակ քալելով եկուր անոնց ժամը եւ բերին դէմ։

Ամբողջ symbolisme է Ճարոն բանաստեղծութիւնը։ Լուսին ըսելու համար, «թանկագին քարին ճաղարը» կըսեն բանաստեղծները։ Իրենց երեւակայութիւնը ճապաղ մը կը տեսնէ լուսնի լեռներէն կազմուած տրատներուն մէջ։

Բանաստեղծ ըլլալու համար, Ճարոն երթալու է մարդ։ Չափազանց երջանիկ են Պառնասի այս երանելի զաւակները։

Ճարոն բանաստեղծ մը, հանդարտիկ ու մենաւոր տեղ մը կը քաշուի, հոն, կլոր պատուհաններով villa մը չինել կուտայ, եւ, օրն ի բուն, իր դալարաւէտ պարտէզներուն մէջ չրջապատուով, աչքը երկինքին յառած, բանաստեղծութիւններ կը չինէ, սոխակին գեղգեղին վրայ, գորտերուն կռկռոցին վրայ։

Դաղափար մը տալու համար Ճարոն բանաստեղծութեան վրայ, Մատիսին կը գրկեմ Ճարոնցի չատ սիրուած բանաստեղծի մը, Շիմազի Ոգքօի գաղարիկ մէկ գեղօնը, զոր չորսհինգ օրուան ատժանելի աշխատութիւնով մը, Բախալ օգնութեամբ, Թարգմանեցի Ճարոներէն քնապրին վրայէն, Ճարոներէն–Ֆրանսերէն բառարանի մը միջոցաւ։ Ճարոներէն ընթերցանութիւնը, անգուսպ հետաքրքրութեան մը համար, Բիօթիօյի մէջ բարի միսիոնարէ մը սորված էի, անսխալ կարդալու մը չափ, ու թէպէտ այս լեզուին մէջ, թարգմանութեան առնն, քերականական, համաձայնական, բայի եւայլն, խրթնութիւններ չկան, սակայն հաւատացէք որ քրտինքներ կաթեր են ճակտէս, մէջտեղ հանելու համար այդ թարգմանութիւնը։

Բայց կարդացէ՛ք Դեղին Ծովու երկինքին տակ երգուող այդ վսյլելի բանաստեղծութիւնը, ուրկէ տարաշխարհիկ հմայքներ ու գինովցնող անուշութիւններ կը կաթկթին։

ՍԴԻԼԼՍ.

ԳԵՏԱՓԻՆ ՊԱՄՊՈՒ ՍՐԻՆԳԸ

I.

Թեղօճներու շուքին տակ, ներծոս խաւարակներուն, — Նոյեմ, այս գիշեր, պամպու սրինգի մը ձայնը կը լսուի: — Դեռատի ձկնո՞ւհի մըն է, որ կը սիրէ իր սիրտը, — Աղերով ու սեգերով դառն աշխարհի մը վիշտերեն:

*

Լուսինկայ կամ խաւար, փոյթը չէ շատ, — Գիշեր գիշեր, կ'այցելէ ան այս թեղօճներու շուքին. — Իր պամպու սրինգին խազերը, — Սիրոյ բուռն տենջանքի մը մեղեդիները կը նիչեցնեն:

*

Օր մը կ'ըսեն դեռ, երբ դրանիկները ազնուատոհմի մը, — Ցայգախնջոյճ մը սարբեցին հոս, գետափին վրայ թափառելով, — Ու մինչ աշնանալուսնի նաւակը, իր բիւրեղե վազքը կ'առներ, — Հնչեց ձկնուհին սրինգը, առաջին անգամ ըլլալով:

*

Օր մը կ'ըսեն դեռ, երբ ազնուատոհմին կուսաններն, — Իրենց նաճոյճի երեսուն նաւակը շղթայելով ցամաքին, խնջոյճ ըրին հոս, — Դաշնաւորելով իրենց ոսկեփայլ վիներուն ձայնը, — Թեղօճներուն մէջ փչող հովի երգին, այն խաւարակներուն, — Երբ առաջին անգամ ըլլալով, ձկնուհին սրինգի ձայնը լսուեցաւ:

II.

Գիշերներ՝ երբ ցօղը կը հանգչէր սառ գետափին եղէգներուն վրայ, — Ու թեղօճներեն փչող հովը ժայռերեն կը խուժէր մոլեգնած, — Երբեմ, չեղաւ որ չի գար, այս դեռատի ձկնուհը, — Հնչեցնել իր պամպու սրինգին եղանակները, յստակ խազերով:

*

Գիշերներ՝ երբ կարկուտին դիմադուրը սաստիկ կըլլար, — Ու գետափին ծփանքները սառի բիւրեղը կը կապէին, — Չեղաւ որ չի գար, այս դեռատի ձկնուհը, — Հնչեցնել մեղկ եղանակները իր պամպու սրինգին:

*

Սենձրեւի գիշերներ, երբ խաւարը կ'իջնէր աղմուկով, — Ու ծովաժայռերը մռնչող կոհակներու տակնուքիւնովը բրմուած էին, — Երբեմ, չեղաւ որ չի գար, այս դեռատի ձկնուհը, — Հնչեցնել, մեղկ ու նուաղ իր պամպու սրինգը:

III.

Այս գիշեր, աշնանալուսինը փոխուած է, — Իր սիրոյ տենջանքը չէ՛ մարած, — Կը լսուի դեռ իր պամպու սրինգին ձայնը, — Միշտ աւելի զգլխիչ եղանակներով ու եղելութիւններով:

*

Խաւարակներու փոթորկին խռովքը կուլայ ան, — Ու թեղօճներու արձագանգին յստակութիւնը կ'առնէ, — Ծովու խորհուրդն վրդովմունքները գինքը կը ցնորեցնեն, — Խութերու բաղխող կոհակներուն նուաղումովը կը մարի:

*

Օճոյի վրայ կախուած ամպերն անգամ, կանգ կ'առնեն լսելու, — Իր գեղգեղը, մերթ պաղատող, մերթ խղդուկ, — Ինչ զմայլանք, երբ մեկը՝ իջնելով իր գեղջուկի մեւարանեն, — Կը յառաջանայ երազանքներովը ցնորած:

*

Պահ մը կը կտրի արինգին լացը, — Բայց լսեցէք, ամեն ատեն աւելի ուժով, — Պամպուին նուագը կ'արտայ, երկիմքները բնդացնելով, — Եւ անոր հետ դաշնօրէն, որ՝ հա՛ն անուշ կը ննչեն ոսկեփայլ վիճի մը խագերը:

*

Օճոյեն իջնող հսկայ ամպերը, — Իրենց հետ կը տանին խնկաւետ սարերուն երաժիշտները, — Միչեւ այն սահմանները, ուր լուսնի նաւակը, — Գեղի բեռնւոով մը, դիմաւորել կուգղուի անոնց:

Ձարոներէնէ թարգմանեց **ՍԴԷԼԼԱՍ.**

ՇԻՎՕԻ ՈՒՔՕ

ԵՐԿՈՒ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐ

Երբ գեղի եղերքը հասան, «ղչեր բարի, լուս բարի»ներէ վերջ՝ հողագործները բաժնուելան իրարմէ՝ իւրաքանչիւրն ուղղուելով փողոցի մը բերան՝ որ կը սկսի նորաչէն արնակի մը անկատար կմախայեն մերկութիւնամբ, կամ կը չարունակուի բորբոսած պատի մը փլիլկած եղերքէն փչալիկ ցանկապատի մը սեւցած հիւսքով:

Այսպիսի ցանկապատի մը եղերքէն ոլորուելով՝ Ծակոր ագլար կը մտնէ նեղ փողոցին մէջ՝ ուր իրիկուան մթնշաղը կը թանձրանայ: Դուռներուն առջեւ իրենց էրիկներուն սպասող կիներ կը չաղակրատան: Թէեւ ուշ արդէն, բայց ի՞նչ հարկ ներսի առանձնութեան մէջ երթալ իր վէրքերու սպիները ճանկռտել միաբի ակամայ անդրադարձումներով: Եւ յետոյ, հրապի խնայողութիւնն ալ կայ հաչիւին մէջ: Անցնող մանուկներ մթութեան պատճառած վախը կուզեն խեղդել իրենց պոչտուկնելով ու փողոցային երգերով, մէկ քանիներ անկիւն մը հաւաքուած՝ ահաւնկ մաիկ կընեն իրենցմէ մէկուն պատմած հէքեաթը որուն մէջի վախի պարագաներու ապաւորութիւնը կը չեչտուի մթութենէն: Շնիկ մը, կարծես իր պահապանի դերին հրպարտ գիտակցութեամբ ուռած, անվերջ կը հաչէ անտեղի ու վախկոտ յարձակումներ փորձելով անոնց սրտին վրայ:

Ծակոր ագլար անտարբեր՝ իր արեխները կը քաշքշէ փողոցի փոչիներուն մէջ ու կը հասնի իր դրան առջեւ: Դուռը բաց է, բայց կինը հոն չէ: Իր թեթեւօրէն կոպայած թիկունքը քիչ մըն ալ կը կքէ ցած դուռնէն ներս մանելու համար: Ներսանցքին մէջ բրիչն ու առպրակը վար կառնէ ուսէն եւ կը կախէ պատէն:

Կինը հո՛ն ալ չկայ: «Կ'երեւայ քի մերինը բերաւ» կը խորհի: Բանի մը քայլով կանցնի մութ ներսանցքէն ու կը հասնի գետնայարկ սենեակին առջեւ՝ ուրկէ օտար ձայներ կը լսի: Տարակոյս չկար, կինը զաւակ բերած էր: Բայց յոգնած քայլերը արագ կուզղէ դէպ ի պարտէզ՝ ուր երկու օրէ ի վեր արձակ թողուած է սիրուն ճերմակ կովը՝ որ ձագ պիտի բերէ:

Բայց երեք քայլ չառած՝ սենեակին դուռը կը բացուի ճրինչով մը եւ ագլական պառաւ մը ձայնը կը կանչէ զինքը. — «Ակո՛ր, Ակո՛ր, աչքդ լո՛ւս, Թոփի պէս մանչ մը ունիս» . . . ու տեսնելով որ Ծակոր կը չարունակէ ընթացքը. «վո՞ւր կ'երթաս ծէ', կնկանդ զաւկիդ քովը չդա՛ս»:

Ծակոր գլուխն ուրախագին ժպիտով մը կը դարձնէ պառաւին որ ձեռքը ճրագ մը, թեւերը սոթած, սեւ լաջակին երկու ծայրերը գլխին վրայ դարձուցած՝ կը ժպտի

իրեն՝ ցոյց տալով անակռայ լինելուս կարմիրը։ Ցաղթական չէր մը կայ իր խօսուածքին մէջ եւ ուրախութիւնն անդը կը մատնուի իր չափազանցութիւնէն։

—Վա՛յ մ՚ինչ է, կը հարցնէ Յակոբ, ու կատակելով կաւելցնէ. «Չըտե՞ս քի պէլայ մը էնելցաւ դլխուս. Հառո՛ւի տուաւս, հինկ հատ եղան, տասնք հա՛յ կուղին հա՛յ»։ Պահ մը կը լռէ ու կարծես ըսածը մեղմելու համար՝ առանց պառաւին խօսելու ժամանակ ձգելու կը յարէ. «Աւտած ողորմած է, ղէն չունի, տանս մէջ խամէթի մը էնելցաւ։»

Երբ խօսքը կ՚աւարտէր, արդէն իսկ բացած էր պարէդին դուռը ու մօտեցած կովին՝ որ կախուտած պարէդի լերկ հողին կակուղ մէկ անկիւնն ընտրած էր պառկելու համար։ Պառաւն ալ հետեւած էր իրեն ու կանգնած դրան առջեւ՝ ճրագը միշտ ձեռքին մէջ։ — «Ակո՛ր, անիկա վաղը պըտը ծնի. չատ ծանրցաւ. ա՛լ չատ չը քչեր։ Տեսա՞ր, մանչուկ խամէթը մէկատղ պըտը դայ»։

Յակոբ լուռ մնայ, քանի մը փաղաքշող խօսքեր ուղղէց կովին, պոչը վերցուց, ուշ չպիր քննէց, պլուխը չարժէց հաստատամտօրէն, յետոյ ծռեցաւ ծիծերը բռնեց, կմկմէլ փորձեց ու պառկիներուն ծայրէն երբ կաթի ցայտումը նշմարեց, ուրախութեան պրկում մը տղտկացաւ դէմքին։ «Վա՛ղը, վա՛ղը» ըսաւ վճռաբար։ Գնաց կովու ականջին մէջ նշմարած չորուկը (1) բրցուց, յետոյ պիրկ մը խոտ բերաւ առջեւը։ Մինչ արդէն իսկ կուշտ կենդանին հանդարտ կ՚օրճար երկա՛ր երկար ու խոր չնչելով եւ անդունքը չչեղնելով։

Բայց պառաւին համբերութիւնը հատեր էր. «Ակո՛ր, կ՚օգաե ա՛լ, սա կնկանդ՝ արդուդ քով նկատ, հասկցա՞ր, ըսաւ սիրաբար ձայնի չնչոը լարձրացնելով, կնիկդ քիչ մը կրակ ունի ամա տղան աղիկ է։»

Յակոբ քակեց արեհներուն կապերը, նռլէն դոյլ մը ջուր քաշեց, տաքերը լուաց, արեհի բուրդէ պատառներէն մէկով չորցուց ու հետեւելով պառաւին՝ մտաւ անասնակէնը ներս։

Կինը՝ անկողինին մէջ՝ որ անհանգիստ մնացած էր, տենդէն չառատնած պառկած է։ «Դայիկ»ը (մանկաբարձ կինը) նմանապէս լաջակի ծայրերը դարձուցած էր դլխուն վրայ ու «վարաց լաջակի» եղերքէն ցոյց կուտայ մազերու նուրբ արծաթափայլ հիւսկ մը՝ որ ականջի կէսէն կ՚անցնի ու կը կորսուի լաջակին տակ։ Անիկա կարմիր թաշկինակով մը կը հովահարէ հիւանդը։ Դլխուն վերեւի խոտէ կարծր բազմոցին վրայ կոչոնչ պզտիկ բան մը կայ իր պառաւ դոյներէն դրկուած պզտի վերմակի մը տակ։ Ներածինը է ան՝ զոր երկու առոյգ մանչեր անհանդիստ կընեն, իրենց անկուշտ հետաքրքրութիւնովը մերթ քաշելով վերմակը, մերթ չհանալով բանալ խեղճ մանուկին փակ աչքերը։ Պզտիկ պզիկ մը մօրը անդորր բազուկին դրած է դլուխը եւ կէս վշտակից՝ կէս բռնազբօսիկ լացով մը կը դղրդայ ընդհատ ընդհատ, անհանդարտ ոտքերը թափելով պրտուէ փախելին վրայ որ կը լզլզնան։ Հանդիսիկը, մնաղան՝ որ տասը տարեկան խլեզ մըն է՝ վարդոյն է դէռ։

Յակոբի մտաքը սթափեցուց տաքը՝ որ բռնք անկիւն մը քաշուեցաւ։ Բարի հոգածութիւնը լրջօրէն բարեւեց մանկաբարձը՝ որ մանուկը պրկեց եւ մարմը հազիւ փարատող ճրագին մօտեցնելով «Ակո՛ր, նայէ՛, ըսաւ, խոշրկակ աղայ մը, հօրը գաւակը. ասիկա մկկալներուս չլմանիր, հասաը օսկոր պըտի ըլլայ, քուկ տեղդ պըտը բռնէ։»

Յակոբ ժպտած՝ իր երկու լայն ափերուն մէջ առաւ ծրարուած մանկիկը, կարծես զայն իր վարպետ ձեռքերուն մէջ չտեսնելու անճարակ նախազգուշութեամբ մը։ Եւ ուշակիր դիտելով զայն, ուրախութեամբ գոչեց. «Դայի՛կ տեսար, սա իմ՛նչ աղուր խոշոր պըղայ է։ Անիկա խըռճի պըտը չնիմ էս, սա հասաը օսկոր տղաքը դիմասկուն կըլլան էմ՛նչս, ձեռքերուդ մէջ չափան առնես նէ խաղը քեզ վախնայ պըտը, անանկ չէ՞։ Աւտած էրկան օրեր տայ։ Մինակ, տէլցուց կատակելով, ասիկա հաղի (1) մեղնայ նէ խա՛չոր քիլ կանէ իս, հայո՞վ կը կշտանայ անիկա»։

(1) Չորուկ = Մակաբոյծ մը որ կենդանիներուն արիւնը ծծելով կապրի։

(1) Հազի = մինչեւ։

Ամէնքը միաձայն ընդոցին՝ մինչ մանկիկը անհանգիստ ծամածռութիւններով կը ճչէր։

Այն միջոցին հիւանդ կինը հառաչանք մը հանեց։ Ուշագրութիւնները իրեն վրայ դարձան։

«Աղաւե՛թ, ընտո՞ր ես» մը հազիւ համարձակեցաւ ուղղել Յակոբ իր կնոջ ամկոտ։ Մեծ կիներու քով իր կնոջ հետ չատ մտերմօրէն խօսիլ անսովոր բան էր արդարեւ։

Հիւանդը անհասկնալի բառեր մրմնջեց, երկու կիները տուին բացատրութիւններ վոխանակ անոր, ու յետոյ ճանրացին գինքը քովի սենեակը՝ որ նկուղի, խոհանոցի ու ննջարանի տեղ միանգամայն կը ծառայէր։

Հանրիկ եկեր մտեր էր հոն անկիւն մը եւ կը խորդար։ Յակոբ պզտիկ ճրագին լոյսով հոյի պահարանին մէջ քիչ մը բան գտաւ լափելու, յետոյ հանեց դաշտցիի հասարդհասները, անկողնի պէս բանի մը վրայ տարածեց իր երկայն հասակը, ճրագը մարեց ու փակեց աչքերը։

Ա՛ս գիշեր՝ սովորականին հակառակ քունը չուտ մը չտարաւ։ Ակամայ խորհեցաւ նորածինին վրայ, իր զաւակներու թիւին հետզհետէ աճումին վրայ, եւ զանոնք մնուցանելու համար իր աշխատութեան չափազանցութեան վրայ, յետոյ ազա ծնունդին առիթով ծախսելիք դրամներուն վրայ։ Տարտամօրէն լսեց ու հետզհետէ աճող հեռաքրքրութեամբ մը ականջ մտիկ ըրաւ նաեւ անդիի երկու կիներուն խօսակցութիւնը՝ որ կը դառնար տղաքհանելու չուրջ։ Մէկը կը պատմէր թէ չատ տարի առաջ՝ ինք իր առջիններով սըղաքական եղած ատեն՝ գինքը պատահաբար առանձին Թողեր էին սենեակին մէջ։ Այն ատեն ինք իր աչքով տեսեր էր որ տախտակամածի մէկ ծակէն սագի երկար վիզով գլուխ մը կը բարձրանար մինչեւ ձեղուն, ինք զգացեր էր թէ ալքն է ան՝ որ պիտի դար նորածինը առնել եւ նուաղեր էր. . . (2)։ Ու երկուքն ալ «Ցիսո՛ւս Քրիստոս, մեղա՛յ» կը գոչէին, խորհրդաւոր հառաչանքներ արձակելով, ու խաչակնքելով անդուլ։

Բայց խօսակցութիւնները հետզհետէ Յակոբին անհանգնալի դարձան, հազիւ երբեմն բարձր չեչտեր հասան ականջին ու յետոյ ա՛լ բան մը չլսեց։ Դաշտի աշխատասէրի յոգնած մկ քունը իր կազդուրիչ հանդարտութեան մէջ կառնէր գինքը։

* * *

Առաւօն՝ երբ արթնցաւ՝ արեւը չէր ելած, բայց պատուհանները կանխած էին գինքը ու կարծես նախորդ գիշերը կիսատ Թողուած խօսակցութիւն մը կը չարունակէին առանդով։

Անկողինէն ցատկածին պէս կովին քով փութաց, չէր ծնած. խնամով գային։ Գնաց հասցի պահարանէն առաւ անագին հաց մը, նախ տոպրակին մէջ, հետ առնելու կերակուր չունէր, բայց դաշտին մէջ սոխ, սխտոր կը պակսի՞։ Ցետոյ քանի մը շերտ հաց եւս կըտրեց, պահարանի անկիւնէն պանիրի կտորներ գտաւ, արագ լափեց այս վերջիններըւ պարապ պարկ մըն ալ առաւ եւ բրիչն ուսին գարնելով՝ անհետակի դրան մօտեցաւ։ Կինը նստած էր անկողինին մէջ ու մանուկը կը դիտցնէր։

Զգուշանալով կնոջը հետ ուղղակի խօսելէ «Եղիսաբեթը ազի՞կ է» հարցուց պատասներուն՝ որոնք հասատատական պատասխան տուին։ Կինը՝ ամկոտ՝ բառ մը չարտասանեց։ Ու Յակոբ մեկնեցաւ։

Դաշտին մէջ ամբողջ օրը միաքը համակուած էր կովի ծնունդով։ Եղիսաբեթի ծնունդին կորձանատարտ ծախքերուն հոգը հիանալի զուգադիպութեամբ մը կը թեթեւցնէր Աստուած, վանդի այդ առիթով ըրած պարտքերը պիտի կրնար վճարել կովի կաթ ու մածունովը։

Բրիկունը սովորականէն կանուխ Թողուց բրիչը, գնաց Թարմ խոտ հաւաքելց պարկին մէջ ու չալկուորելով ճանբայ ելաւ։ Տարօրինակ առուգութեամբ մը կը քալէր օրուան խանչէնքէն յետոյ։ Գեղ հասնելով՝ փողոցի ուղղութեան սպրդեցաւ արագ ու իր գինէն ներս գլխէն վազելով պատէզի դուռը ջղիմեց։

Կովը ծներ էր։ Կանակի բեռները նետեց ու Թարմ խոտ տարաւ կենդանիին առջեւ։

Հանրիկ ու միւս երկու մանչերը հետեւեկեկ կանգնած էին եւ ըղձական կաթոգինայ-

(2) Ալքը ոգի մըն է որ կը հետապտոյ մէկ երբ տղամարդները առանձին Թողուին մինչեւ քառասուն օր, ո եւ է կերպարանքով կուգայ եւ տղան կը փոխէ։

ուածքներով կը հետեւէին հորթուկին՝ որ իր կակուղ անդամներուն վրայ հաւիւ հատասարա-կչռութիւնը զտած, կը վազվզէր մօրը չուրջը ընաղօրէն փնտռելով ծիծերը՝ զորս չէր յա-ջողիր գտնել։

Մայրը աչքով կը հետեւէր անոր ու մերթ ընդ մերթ կը դառնար սպառնագին նայուածքով մը՝ որ զանոնք կարգիլէր մօտենալ եւ մերթ կարճակէր երկչոտ ու անհանգիստ բառաչ մը՝ որ կը սարսռացնէր խեղճերը։ Բայց Յակոբին, իր տիրոջ ձայնի մէկ չեչոը, նոյն իսկ հոտը բաւական էր, որպէսզի չսա հետ դառնայ անոնց։

Պառաւ աղգականուհին հոն էր, արդէն իսկ «աչքդ լուս»ի եւ մաղթանքներու չարք մը սկսած էր Յակոբի դրան առջեւ երեւցած տա-տին։ Բայց անիկայ մեքենաբար պատասխա-նելով անոնց՝ անցաւ միւս կողմ, հորթին մօտ։ Ուրախութեան բացատրելիութիւն մը չկրցաւ զսպել երբ իմացաւ թէ էգ էր ան։ Նախնա-կան հոգածութիւններէն ետքեր էր պառաւը. պորտը կապած էր, վրան թեփով եւ ալով չփելով ներկայացուցած էր մօրը, որպէս զի լզելով լաւ մը մաքրէ եւ թաղը ծծցուցած էր։ Յակոբ արագ հարցումներով կը տեղէր այս բոլորը ու երբ դեռ պառաւը խնդագին կը չա-րունակէր խօսակցութիւնը, դրկից հորթիկը, խանդակաթ համբոյր մը դրոշմից անոր ցցուած ճակատին վրայ, յետոյ աղոց մօտեցաւ գոյն։ Երեքը մէկէն կը պատրաստուէին յարձակիլ, չուարած անասնիկին վրայ, մինչ հայրերնին կը գոչէր «վազեցէ՛ք, տղա՛ք, սա հորթին անկաճը խածէք քի ձեր ըլլայ»։

Հաննիկ առաջինը եղաւ հորթին ականջը խածնող Միւռաններն ալ մօտեցան ու խանդա-ղատանքով խածին՝ ետ մնացած ըլլալուն համար սրտաբեկ, եւ իրենց պզտիկ ձեռքերով չոյեցին անոր դունչն ու կռնակի կակուղ տեղը։ Երբ այս զուարթ արարողութիւնը ա-ւարտելու վրայ էր, Հաննիկ անդին կը ցատ-կրտէր ուրախութենէն ու փողոցային երգ մը կրկսէր։

Հայրը զգուշութեամբ կանգնեցուց հորթը, մասները կովի ծիծերուն երկարեց եւ կոթը ցայտեցուց, սատուկելու համար որ կովը խե-լօք պիտի կենար կթուելու։ Յետոյ աղոց մի-ջին դառնալով ըսաւ.

— Հաննիկ, տեսնեմ քեզ։ ալ ամէն իրի-կուն մածուն պըտը ծախես։

— Պըտը ծախիմ հապա՛, պատասխանեց խլեզը գլուխը չարժելով ինքնավստահութեամբ եւ խանդավառութեանը մէջ, կարծես իր կա-րողութեան մէկ ապացոյցը տուած ըլլալու համար պոռաց.

«Թա՛ղէ հօղո՛ւթ, գայմա՛դ կիպի՛. . .»

Մթնած էր, բայց ոչ ոք կուզէր հեռանալ կովին քովէն։

Վերջապէս պարտէզի դուռնէն լսուեցաւ «գայիկ»ին ձայնը որ ղիրենք սեղանի չուրչ կը կանչէր։

Դեղական պարզ կերակուրներով սար-քուած էր սեղանը, բայց ճոխ խնջոյք մը կար կարծես, այնքան խնդութեամբ լեցուն էին ամէնքը։

Ոչ ոք կուզէր մտաբերել նախորդ՝ առանց ուրախութեան իրիկունը, երբ ծնած էր մա-նուկ մը՝ որ հիմայ ալ մօրը սուինքէն կախ-ուած կը ճննար։

Մալկարա ՎԱՀԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Տոքթ. Վահան փաշա Մանուելեանի յու-զարկաւորութիւնը հանդիսաւորապէս կատար-ուեցաւ կիրակի օրը Օրթաղիւղի Ս. Աստ-ուածածնի եկեղեցիին մէջ՝ հայ եւ օտարազգի ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեամբ։ Սրտաբոզութեանց նախագահեց Տ. Գրիգորիս Սրբազան եւ դամբանականը խօսեցաւ Տ. Երէցեան Սրբազան։ Հանգուցեալը, բժիշկ կայս. Պալատան, առողջապահական քննիչ թաղապետական Դ. չրջանակի եւ ուսուցիչ կայս. Բժշկական վարժարանին, իր արուես-տին մէջ յաջողակ եւ բարեհամբոյր բնաւո-րութեան տէր անձ մըն էր, բոլոր զինքը ճանչցողներուն համակրանքը գրաւած։ Ինչ-պէս օրաթերթերը մանրամասնաբար պատմեցին, անցեալ ուրբաթ օր սրտի կաթուածէ յան-կարծահաս եղած էր Տոքթ. Խորատանճեան էֆէնտիի տանը մէջ ուր գացած էր ինքզինք դարմանել տալու համար։ Իր մահը խորին վիշտ պատճառեց ընդհանուր կերպով։

Յուղարկաւորութեան ծախքը հոգացուած կայս. ազնուական Գանձէն։

ԼԵԼԱԿՆԵՐՈՒՆ ԿՂԶԻԿԸ

Կեանքին տրգեղ , շատ իրական պատկերներեն
Կը պահե դէմքն անքիծ՝ ծալքին տակ շրղարշի .
Եւ մութ աչուին կապոյտ նայուածքն անհուներեն
Դէպի երկինք , եւ դէպի ծով , յա՜մր , կը մտածի :

Կը բրւի կոյսն անուրջ մը որ տրժգուներեն
Կ'երազէ . եւ , ամեն անգամ որ կը շարժի ,
Կարծես խոկն է՝ որ կ'օրորուի գաղջ եդերեն :
Այնքան սուրբ , եւ բաղցր՝ ինչպես նեցուկ մը յուշի :

Լելակներուն հական , պատկեր մըն է աղուոր :
Նուրբ գաղար մը՝ գեղեցկուբեան եւ տքնարութեան ,
Իր գլուխն է հրաշակերտ մը խորհրդաւոր :

Ծաղիկ կարծած , բիբերնիկներն իրեն կուգան :
Կապոյտին մէջ բարխուած հոգին չունի տեղչեր .
Լելակներու մէջ կ'երազէ , բայց չի սիրեր :

ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷԶԵԱՆ

ՀԱՆՃԱՐԸ ԵՒ ՏԱՂԱՆԴԸ (*)

Մեր նիւթէն դուրս այս պզտիկ կարեւոր չեղումէն վերջ, պէտք չենք տեսնար երկարօրէն զբաղելու տագանդով որ կազմախօսական ենթանիւթ (Substratum) *մը չունի : Ան չի կայանար ուղեղային կեդրոններուն մասնաւոր գործադրութիւն մէջ : Ո՛չ իսկութեանը , ո՛չ ալ համեմատութիւններուն մէջ կ'օրոշուի այն մարդոց որոնց մէջ չենք տեսներ մասնաւոր տագանդ մը : Աւելի հեռանար ա՛լ աւելի բացարձակ կերպով յայտնելու սա դաղափարը , եւ ըսել .— Տագանդը նոյն իսկ գոյութիւն չունի : Պէտք չէ հասկնալ դէմ այդ բառով առանձին յատկութիւն մը : Քանասիրութեան առիթ միայն կը տեսնենք հոգ , այսինքն վարժութեան եւ զարգացումին առիթը: Ամէն բնօրինաւոր մարդ իր մէջ ունի ամէն ինչ որ անհրաժեշտ է կատարելու համար ամէն գործունէութիւն այնպիսի կերպով մը զոր սովորաբար «տագանդաւոր» կոչել կը*

(*) Շարունակութիւն թ. 6 ՄԱՍԻՆ էն.

միտին : Աւսոր համար իրեն կը մնայ միայն տարամերժօրէն կամ մասնաւոր կերպով մը ինքզինքը յանձնել այդ գործունէութեան : Ամէն միջակ տղայ , կատարեալ առողջ , կարելի է մղել տալ ինչ բանի որ կը փափաքի , որուն կը վարժեցնեն արմատապէս , բաւական երկարօրէն եւ բաւական խիստ կերպով : Պատշաճաւած յամառ գործունէութեամբ , դժուար չպիտի ըլլար կազմել համայնքներ արուեստագէտներու , գրագէտներու , ճարտասաններու , դիտուններու , առանց կանխական գաղափարութեան մը , ըստ բաղդին կամ քմահաճոյքի մը համեմատ : Այս նախադրեալին վրայ կը հիմնուի մեր դաստիարակութեան բոլոր դրութիւնը : Դպրոցը այնպէս կ'ենթադրէ որ բոլոր գպրոցականները հաւասարապէս օժտուած են եւ կրնան հասնիլ գպրոցական միեւնոյն նպատակներուն . — հետեւապէս գպրոցը ամէնուն համար միեւնոյն մանկավարժական մէթոտները ունի , միեւնոյն պարտականութիւնը , միեւնոյն նիւթը ուսումի : Եթէ սակայն իրապէս լաւ եւ յոռի աշակերտներ կան , ի բաց հանելով, որչափ որ կարելի է, անկատար գաղա-

գացումի՝ այսինքն ոչ–ռիսկարական ախտաբա-
նական պարագաները, ատիկա կախում ունի
միմիայն նիւթերուն աւելի կամ նուազ մեծ
չարմարացումէն, կամ իրենց՝ աւելի կամ
նուազ տարաւորմօրէն դպրոցի աշխատու-
թիւններուն նուիրուելու կարելիութիւնէն։
Իրաւ է որ դիտուններու, ճարտասաններու,
բանաստեղծներու, նկարիչներու, եւլն. այդ
խումբերը երբեք նոր բան մը չպիտի տուեղ-
ծեն. իրենց ուսումնասիրելին տակաւին երբեք
չպիտի ընդարձակեն, աւելի հեռուն
տանին, բայց ինչ որ կատարուած է իրենցմէ
առաջ, զայն պիտի կրկնեն աւելի չաջող
կերպով, աւելի դիւրապէս, աւելի անտարբեր
կերպով, եւ ով որ կ'ընէ այդ բանը, զայն
«տաղանդ» կը կոչեն։ Բաւական օրինակներ
կան այնպիսի մարդոց որոնք, իրապէս, պար-
տաւորուած են իբրեւ տաղանդներ ճանչցուած
ըլլալ գանազան ուսումնասիրութիւններու մէջ։
Պիտի բաւականանամ յիշեցնելով վերածնու-
թեան սիեզերական տաղանդները, եւ, իբ-
րեւ անհատական օրինակ, նշանակելով ի մէջ
այլոց՝ Լեւոնիս Գալտի մը որ միանդամայն
բանաստեղծ էր, նկարիչ, քանդակագէտ, բժիշկ,
բանաստեղծ, տատրվեց լեզու դիտէր, բժըշ-
կութեան դաս տուաւ Բաւուայի համալսա-
րանին մէջ, եւ ամէն ճիւղերուն մէջ չատ
լաւ գործեց։ Նախորդ դարերու մէջ, տտանկ
սիեզերական տաղանդներ հազուագիւտ չէին,
եւ այսօր նաեւ կարելի պիտի ըլլար փոփոք-
ուածին չափ տաղանդ մշակել, եթէ դիտու-
թեան տանհանը այնքան մեծցուէր՝ լայնօրէն
աճած ըլլար։ Մեր օրերուն, չա՞տ աւելի
ժամանակ պէտք է ճարտարօրէն հետեւելու
համար նախապէս արդէն իսկ կատարուած զար-
գացումին։ Տարիներու խնդիր է ատիկա, ո՛չ
թէ տրամադրութեան եթէ մարդիկ երկու հար-
իւր տարի ապրէին, միեւնոյն մարդը պիտի
կրնար այսօր, ինչպէս Վերածնութեան ժամա-
նակին մէջ, հիմնապէս իւրացնել չա՞տ մը
պէսպիսութեան կարողութիւններ, եւ անոնցմէ
ամէն մէկուն մէջ հասնիլ այնպիսի ճարտա-
րութեան մը որ զինքը տաղանդ մը կոչել
տար այդ ուսումնասիրելին մէջ։

Բայց ի՞նչ ընեմ այն ինքնակոչ կոչումնե-
րը՝ այս կամ այն տպարէզին համար չկո-
չուած։ Տղայ մը կ'ուզէ կանուխէն արհես-
տաւոր ըլլալ, ուրիշ մը երաժիշտ կամ բնա-
պատում, կամ երկրաչափ։ Ասիկա ցոյց կու-
տայ տակայն, թէ իր մէջ կայ բան մը որ
բոլորովին կը պակսի միւսներուն կամ նոյն
այդ չափով չէ՛ որ կը պատկանի անոնց։ Ան-
տարակոյս, ահա՛ ինչ որ կ'ըսեն։ Բայց ես
կը հաւատամ թէ տղոց մը կարծեցեալ կոչում-
մին բոլոր այս պարագաներուն մէջ, անտարա-
դիտողութիւններու վրայ է որ կը հիմնուին։
Սմիթէն յաճախ, տղայ մը որոշուած կոչումի
մը պիտի սիրահարի, տրտաքին պարագայի
մը համեմատ, իր չրջապատումին օրինակին,
իր առջեւ եղած խօսակցութիւններուն, քա-
ղաքին իր ձեռքին տակ ինկած գիրքերուն
կամ իր ականջիք անտարաններուն դրդում-
ներով. եւ երբ բոլոր կոչումները տակաւին
անտարբեր են տղոց մը մէջ, խիստ տար-
մղում մը, աննշան թելադրութիւն մը բա-
ւական կ'ըլլայ իր ուշադրութիւնը դարձնել
տալու այդ կոչումներէն՝ աւելի մէկու մը
քան թէ միւսներուն վրայ։ Եւ այն մէկ քա-
նի պարագաներուն մէջ որոնք բացատրելի
չեն այս հաղանակով, ինքնակոչ ձգտումը
դէպի որոշուած կոչում մը երբեք ձգտում
մը ըսուելու արժանի չէ, այդ ձգտումը չկո-
չուած մէկ հակակրութիւնն է միւս կոչում-
ներուն հանդէպ, հակակրութիւն որ կը կա-
յանայ կարգ մը զործունէութիւններու անըն-
դունակ ըլլալու զգայնութեան մէջ, ինչ որ,
իր կարգին, չգային մէկ քանի կեդրոններու
թերի զարգացումէն առթուած է։ Բայց հա-
արդէն իսկ ահա հասած ենք ախտաբանական
տահմանին, մեր առջեւ ունինք այնպիսի ան-
հատներ որոնք, որեւ է ուղղութեան մը մէջ
կա կը մնան բնօրինաւոր տիպարէն. արդ
իմ այն առածս, թէ տաղանդը միմիայն զար-
գացում մըն է բաւականաչափ վարժութեան
մը չնորհիւ, միմիայն պէտք է որ պատա-
ճառի, ի ճահ դայ բնօրինաւոր տիպարին լիա-
կին եւ կատարելապէս զարգացած անհատնա-
րուն։ Ուշադրութեամբ դիտեցէ՛ք, եւ պիտի
տեսնէք թէ ամէն անգամ որ պատանի մը կը
վախչի դպրոցէն կամ հաշուեհանդանէն, որ-
ուեւէ տեղ մը կամ արհեստաւոր մը ըլլա-

լու համար, արուեստագէտի կամ արհեստաւորի անպիտանութեան կոչումով մը չէ՛որ ըրած է այդ վիճաւորը, որպէս ինքն իսկ կ՚երեւակայէ քիչ վերջը, այլ քանակաղիտութեան կամ գործատուին մը խիստ կարգապահութեան պժգանքով, եւ տարաւարչէն երեւակայելով թէ միւս տպարէզը առաջինէն աւելի հեշտին եւ աւելի հաճելի պիտի ըլլայ։ Այս հետացումը միւսներէն աւելի բան մը չունի, որուհետ կարողութիւն մը արուեստին կամ արհեստին համար, այլ ընդհակառակը միւսներէն աւելի նուազ բան մը ունի,— այն է կարողութիւնը ինքզինք հպատակեցնելու կանոնաւոր ուսումին կամ վճռաւականական կարգապահութեան խըստութեանը։

ՄԱՔՍ ՆՕՐՏԱՈՒ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ

ՄԺՂՈՒԿՆԵՐԸ ԵՒ ԳՈՅՆԵՐԸ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ «ԹԱՅՄՋ»Է՚Ն ՔԱՂՈՒԱԾ

Արդէն միաձայնութեամբ հաստատուած է թէ՝ միջատներու ընտանիքէն մժեղները եւ մժեղատեսակները՝ եթէ ո՛չ միակ, գէթ գլխաւոր միջոցն են ւնզարիա (malaria) հիւանդութեան, եւ կամ գեղին տենդի փոխանցումին, վերջապէս այն ամէն հիւանդութեանց որոնք Filariasis բառին տակ կը դասուին։

Բժշկական նօթագրութիւններ ալ նոյնպէս կը հաստատեն որ, եթէ մժղուկները քաղաքներէ հեռանան՝ քաղքին բնակիչները ա՛լ աւելի առողջ վիճակի մէջ կ՚ըլլան։ Ամերիկացիք Հավանան (Քուպա) առնուէն վերջը, մժղուկներէ ազատեցին զայն, եթէ ո՛չ բոլորովին՝ գոնէ 90 առ հարիւր։

«Լիվըրուլի Հասարակածային Դեղերու Վարժարան»ը (Liverpool School of Tropical Medicine.) ժամանակ ժամանակ կը ցրուէ իր տեղեկագիրները՝ հրապարակելով մինչեւ հիմա իր գլուխ հանած գործերուն ցանկը, եւ տակաւին քիչ առաջ Բէմպրիճի համալսարանին կարող ընթացաւարտներէն Տօքթ. Պալֆուր Սթիւարտ Կուինէլի ծոցը մեկնեցաւ վարժարանին մժեղաբանական քանի մը հարցերը լուծելու համար։ Վերջերս Սըր Ալֆրէտ Ճոնս՝ Լիվըրուլի մէջ, բազմաթիւ ունկնդիրներու առնուարանելով հաստատեց թէ՝ կուինէլի ծոցին եզերքները այնպիսի տեղեր կան որոնք դեղին տենդէ բոլորովին ազատ եղած են, երբոր մժեղները բացերը քաշուած էին։ Այսպիսի տեղերու համար անկարելի է մըժղուկը խափան չընդել, եւ ճիշդ հոս է որ երկրաբաբանը, խուզարկուն եւ միսիոնարը երթալու ատիպուած են։ Այս արդելքը չատ անգամ վերցնելու միջոցներ եղած են. նոյնիսկ անցեալ տարուընէ ի վեր Բէմպրիճի մէջ քննութիւններ կը կատարուին. արդիւնքները այնպէս մը կերեւայ որ վերջնական յաջողութեան մը պիտի յանգին։

Տօքթ. Նըթօլ, եւ Պ. Ա. Ի. Շիրլէյ բոլորովին նոր փորձեր կատարեցին տարբեր ուղղութեամբ։ Ուզեցին հասկնալ թէ չարաճճի անասնիկները աւելի՞ որ գոյնին համակիր են։ Մեծ կլուանկարչական աշխատանոցի մը մէջ մուտքին խոշոր վրան մը լարուեցաւ՝ լուսանցիկ պատուհանին ճիշդ դիմացը, ուրկէ վրանը կիսովին կը լուսաւորուէր։ Վրանին յատակը, քանի մը լայնկէկ տաչտեր կային մժղուկներուն իրրեւ թիսապան։ Մժղուկները կը կերակրուէին թարմ պանասով։— Զմռռնանք ըսել թէ, պանան չգտնուած տեղերը կրնան թուղ եւ արմաւ գործածուիլ։ Վրանին մէկ կողմը՝ վրայ վրայի 17 անուտկներ չարուեցան, որոնց կարգը եւ դիրքը չարունակ կը փոխուէր։ Իւրաքանչիւր անուտկի ներքեւ թեթեւապէս կոչտ կտաւով մը պատուած էր, այնպէս որ՝ մժղուկը կարող ըլլայ կառչիլ։ Փորձին գլխաւոր մասը կը բազկանար՝ 17 օր չարունակ իւրաքանչիւր անուտկի մժղուկները համրելու մէջ։ Արդիւնքը չատ ուշագրաւ է։ 17 օրուան ժամանակամիջոցին մէջ՝ 108 մժղուկներ գտնուեցան ևաւային կապոյտով ներկուած անուտկին մէջ, 90 հատ՝ մութ կարմիր ներկուածին մէջ, 59 հատ՝ կարմրորակ թուխ անուտկին մէջ, 59 հատ՝ ծիրանագոյնին մէջ եւ 49 հատ՝ սեւին մէջ։ Այս

կէտէն կը սկսի՝ զգալի նուազում մը։ 31 հատ գանուելուն մուր Խարհատախաի գոյն անուանկին մէջ. 24 հատ՝ ձիրապտղագոյն կանանչով ներկուած անուանկին մէջ։ Մանիշակագոյն մուր կանանչ, եւ մուր կապոյտ գոյն կրող անուանկները՝ յաջորդաբար 18, 17 եւ 14 ական հատ կը պարունակէին։ Բաց մարգարտագոյնը՝ 9 հատ. դեղնած կանանչը՝ 4 հատ. բաց կապոյտը՝ 3 հատ. կաւագոյնը եւ սպիտակը՝ 2ական հատ. նարնջագոյնը՝ 1 հատ. իսկ խաւի գոյնին մօտ դեղինը՝ ընա՛ւ։

Վերը յիշուած արդիւնքէն կը հասկցուի թէ՝ գոյներն ալ մժղուկներուն փոխանցած հիւանդութիւնները փոխաբերաբար կը մատնահանեն, եւ կամ կը չեզոքացնեն։

Մժղուկներու քանակութիւններէն կ'երեւի թէ՝ նաւային կապոյտ կոչուած գոյնը վերջին ծայր քաղաքավարութեամբ կը պատուհասիէ մժղուկը, որով՝ մալարիայի եւ կամ դեղին տենդի է'ն տարամադրելի կայանը ըլլալու պատիւը կ'ունենայ։ Ամէն ազգի մէջ, մանաւանդ քաղաքակիրթ ազգերու մէջ՝ նաւային կապոյտը՝ նրբաճաշակներու չատ գործածած գոյնն է։ Հետեւաբար, քանի որ այլեւայլ նօթագրութիւններ կը ցուցնեն թէ մժղուկը չատ սերտ յարաբերութեան մէջ կը գտնուի Filariasis ընտանիքին հետ, եւ թէ նաւային կապոյտն է որ՝ մժղուկը նրբին քաղաքավարութեամբ կը հրապնակէ՝ վերոյիշեալ գոյնը միաբանութեամբ կը գաւազարտուի մարդկային ազգին՝ իբրեւ նպատակ չարագուշակ հիւանդութեանց։

Բայ գոյները՝ մանաւանդ անոնք որ դեղին պէսպիսութիւն մը ունին հիւսուածքին մէջ՝ մասամբ մը մժղուկներէն անմատչելի են, հետեւաբար ախտերէ ալ անմատչելի։ Անգլոյ վիճուորական իշխանութեանց գործածած ծանօթ խաւի զգեստեղինը՝ բայ գաշտի վրայ անընկմարելի ըլլալու չատկութենէն զատ կ'երեւի թէ ուրիշ չատկութիւններ ալ ունի։

Հնդկական հիւանդանոցներէ եկած տեղեկագիրներ կ'ապացուցանեն թէ մժղուկը իրօք կ'ատէ բայ գոյնը։ Հիւանդապահները երբոր փափաքին հիւանդ մը մժղուկներու խայթուածքէն հեռու պահել՝ անոր զգեստին մը կը կախեն առաւօտուին անարին վրայ որով կարող կ'ըլլան մժղուկներու ամբոխ մը մէկ կէտի վրայ հաւաքել։

Ժօլի անուն Ֆրանսայի մը նշմարեց որ Մատակասքարի մէջ այն ժամանակ միայն մժղուկներու խայթոցներուն աւելի առարկայ կ'ըլլային՝ երբոր քալած հողերնուն գոյնը մութ էր, եւ թէ՝ այն մարդիկ որոնց զգեստները մթագոյն էին՝ աւելի չատ կը չարչարուէին մժղուկներէն։ Սեւ չուն մը աւելի չատ կը խածատուէր քան դեղին մը որ նախորդին կ'ընկերանար։

Հիմա նկատառման գլխաւոր կէտը սա է թէ՝— ինչպէս ընելու է որ մեր բնակավայրերը մժղուկներուն նուազ մատչելի ըլլան։ Օձէն գիտնականը կը թելադրէ՝ մեր տան պատերը կիրով ներկել, վասն զի ցոյց տուած է թէ՝ սպիտակ պատերը միշտ առողջապահիկ են, եւ հականեխական մը՝ մանրէներուն դէմ։

Իմիր Վ. Ա. Գ.

Շամախիի երկրաշարժին առիթը, պատմական նկարագրութիւններով ու մանրամասնութիւններով լեցուն են օրաթերթերը։ Պատուէն կը հաղորդեն սա լուրերը.— «Փետրուար 7/20ին. Թատերական ներկայացում մը տուեցաւ Շամախիի երկրաշարժէն տուժածներուն նպաստ։ Այդ առթիւ պատրաստուած վիճակը օրուան խնդիր է։ Պատուի մէջ մեծ չանքեր կըլլան նպաստ եւ օգնութիւն հասցնելու։ Վերջին անդամ ղազախական նպատակներուն մէջէն յիշատակելի են՝ Թաղիեվ (5000 րուպլի), Մանթաչեանց (3000 րուպլի) նայնպէս Ռօչիլտ եւ Նոբել Եղբարք 3000ական րուբլի։ Շամախիի ժողովրդը վտքր հրապարակ մը բացաւեր է։ Շամախիի մէջ 10-12 տուն եւ Հայոց եկեղեցի միայն կանգուն մնացած են»։

Տպագրութիւն Ց. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Կ. Պոլիս, Ֆինճանճըլար Լօզուջու, Թիւ 27

ՏՈՔԹ, Ե, ՄԱՍԻՍ

ԲԵՐԱ, ՔԱՂԱՔԱՄ ՓՈՂՈՑ, ԹԻՒ 15

Բացի սովորական ներքին հիւանդութիւններէ՝ կը դարմանէ մանաւորաբար, նոր մեթոտներով եւ խնամով. ստամոքսի, աղեաց, միզական ճանրաւներու հիւանդութիւնները, ջղային տկարութիւնները, գաղիական ախտերը (սիֆիլիս եւլն.) եւ մորթի հիւանդութիւնները։

Հիւանդ կ'ընդունի ամէն օր կէս օրէ վերջը։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՏՈՔԹ, Գ, ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

ԲԵՐԱ, ՄԵԾ ՓՈՂՈՑ, ԹԻՒ 200

Կալաթա-Սերայի Լիսէին դէմ

Գ.Ե. Ե.Շ. օրերը առաւօտեան կանուխէն մինչեւ իրիկուան ժ. $11^1/_2$

Բ.Գ.Ե. Ուր. օրերը 6 էն մինչեւ $11^1/_2$

Կիրակի օրերը ժամադրութեամբ

Ա Ր Ի Ս ԵՒ ԸՆԿ

ՇՈԳԵՇԱՐԱԾ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆ

ՀՈՏԵՂԻՆԱՑ ԵՒ ՕՃԱՌԻ

Վաճառանիւ

Հիմնեալ 1889 ին

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԹԱՀՏԱՔԱԼԷ

Արուեստագիտական վերջին կատարելագործութեամբ եւ առաջնակարգ մեքենաներով օժտեալ եւ եւրոպացի վարպետի մը հսկողութեան ներքեւ կ'արտադրէ ամենանուրբ հոտեղէններ ինչպէս նաեւ թուալէթի հոտաւէտ եւ լուացքի պարզ օճառներ։

Տեսակի ազնուութեան համար եւրոպական ամենաւոխ գործարաններու ապրանաց դէմ մրցելու առաւելութեան կը միացնէ դիներու գերազանց ժամանութիւնը։ Փափաքողներուն՝ քաթալոկը ձրի կը ղրկուի։

Մեծաքանակ գնում ընել ուզողները կրնան դիմել Կ. Պոլսոյ մէջ ՕՐՕՍՏԻ ՊԱՓ ԵՒ Կ. ԻՆՃԻՃԻԵԱՆ ՈՐԴԻՔ վաճառատուները, իսկ գաւառներու եւ օտար երկիրներու մէջ դիմել գործակալութեանց որ ի տարեւ, ուր պիտի գտնեն նմոյշներու ցուցադրութիւն մը՝ պէտք եղած բոլոր տեղեկութիւններով։

ԲԱՐԻԶ.—ՊՊ. Լաքառիէռ Որդի եւ Ընկ. 28 Ռիւ Շաբօտէօն։

ՊՈՄՊԱՑ.—ՊՊ. Ապքար եւ Ընկ.

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ.—Պ. Մ. Գալֆաեան

ԳԱՀԻՐԷ.—Պ. Հ. Ռոզաթալ.

ՌՈՒՄՃՈՒԳ.—Պ. Պ. Կ. Ինճիճեան որդիք.

ՎԱՒՆԱ.—Պ. Կառլ Արտիքի.

ԻԶՄԻՏ.—Պ. Յակոբ Մոմճեան

ՋՄԻՒՐՆԻԱ.—Պ. Հայնրիխ Վառնինկ.

ՍԵԼԱՆԻԿ.—Պ. Տինօ Ֆերնանտէզ.

ԻՒՍԿԻՒԴ.—Պ. Մ. Քափուանօ.

ՊԷՅՐՈՒԹ.—Պ. Ֆրանքէլ Շիֆֆլեր.

ՍԱՄՍՈՆ.—Պ. Պ. Պետրոսեան եղբարք.

ՏՐԱԳԻՋՈՆ.—Պ. Արիս Կ. Ինճիճեան.

ՍԵԲԱՍՏԻԱ.—Պ. Պ. Վ. Ս. Մեծատուրեան

ՌՈՏՕՄՔՕ.—Պ. Յակոբ Բօլատալ

ԳԱՐՆԱՆԱՄՈՒՏԻ ԱՌԹԻՒ

Մանօթ պանդոկապետ Պ. Եէրասիմոս Ռուսուքլիսի Գատրգիւղի մէջ վարած երկու մեծ օթէլները

Moda Palace Hôtel (Մօտա)

եւ

Hôtel Belle-Vue (Ֆանարաքի)

գարնանամուռի մօտաւորութեան առթիւ նոր ու լաւագոյն կազմակերպութիւններ ստացած են, յաճախորդները ուրիշ տարիներէ աւելի գոհ ընելու համար ամէն կերպով։ Այս երկու պանդոկներն ալ բոլորովին ընտանեկան հանգամանք մը ունին, հանգստաւէտութեան, մաքրութեան եւ լաւ ոգեւորութեան բոլոր պայմանները միացնելով։ Առաջինը ձմրան եղանակին ալ բաց էր, իսկ երկրորդին եղանակը կը սկսի մարտի սկիզբէն մինչեւ ձմեռնամուտ։ «Պէյ Վիւ» օթէլը ունի ընդարձակ պարտէզ, ուր նուագածութիւն ալ կը կատարուի, եւ գարնջրատուն։

Ամէն անոնք, ընտանիքները մանաւորապէս, որոնք կը փափաքին գարնան եղանակը անցընել այդ ծովեզերեայ ու օդասուն վայրերուն, — Մօտաի կամ Ֆանարաքիի, — օթէլներուն մէջ, պէտք է փութան հիմակուց իրենց յանձնարարութիւնները ընել Պ. Եէրասիմոս Ռուսուքլիսի։

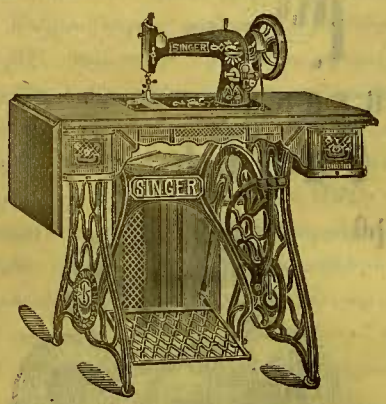

Ձեռի, ոտի եւ ձեռի ու ոտի միանգամայն մեքենաներ կը գտնուին։

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնայ, բայց էական կէտն է լաւ մեքենայ մը ունենալ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անթիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչդեռ գէշ տեսակէ մեքենայ մը անվերջ դժգոհութեանց եւ տատամուկի աղբիւր մըն է։

Բոլոր աշխարհ գիտէ թէ՝

ՍԻՆԿԷՐ,

մեքենան լաւագոյնն է. սոյն մեքենան ամենէն աւելի կատարելագործուածը, հաստատունը եւ դիւրագործածելին ըլլալուն՝ բազմադարեայ աշխարհի մէջ՝ ամէն ոք Սինկէրի մեքենաները կը գնէ։

Սինկէրի մեքենաները կը ծախուին միմիայն Սինկէր Ընկերութեան վաճառատան մէջ՝

ՇԱՐՔԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱՒԱՃԱՌՈՒՄՆԵՐ

ԲԵՐԱ, Մեծ փողոց, Կալաթա Սէրայի Լիսէին դիմաց.

ԿԱՒԱԼԱ { 1. *Սինկէր խան, Թիւնէլին հեռուը.* 2. *Գարաքէօյ, Թրամվէյին կայարանին դիմաց.*

ՊՈԼԻՍ { 1. *Սուլթան Համամ.* 2. *Սուլթան Պէյազիտ.*

Դասերը եւ ճոռոգութիւնը ձրի.

Կատարեալ երաշխաւորութիւն

Մասնաճիւղեր գաւառաց բոլոր քաղաքներուն մէջ